

NOTA

DENDERMONDE – LEOPOLD II-LAAN 2018

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

OPDRACHTGEVER

Spoor 56 vzw, Jagersstraat 32, 9220 Hamme

PROJECT

Dendermonde – Leopold II-Laan 2018

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2018E290

VOORAFGAANDE ARCHEOLOGIEENOTA

<https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/3977>

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

Robby Vervoort – Freelance Archeoloog
OE/ERK/Archeoloog/2016/00126
Guldensporenstraat 143
2140 Borgerhout

AUTEURS

Thierry Van Neste, Robby Vervoort

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Niet van toepassing

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

onderzoek@erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. VOLLEDIGHEID VAN HET UITGEVOERDE VOORONDERZOEK

In het kader van de stedenbouwkundige vergunning werd aanvankelijk enkel een bureauonderzoek uitgevoerd. Na afbraak van het aanwezige gebouw kon de prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd worden. Na afronding hiervan kan het uitgevoerde vooronderzoek als volledig beschouwen.

2. AANWEZIGHEID VAN EEN ARCHEOLOGISCHE SITE

Op basis van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem en de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat binnen het volledige projectgebied de resten aanwezig zijn van de vroegere stadsomwalling. Hierbij zijn tevens de resten bewaard van de jongste 19de-eeuwse fase als van oudere voorafgaande fases.

De jongste resten manifesteren zich op een diepte tussen 4,60 en 5,20 meter TAW. Het aangetroffen muuruitbraakspoor bevond zich op een diepte van $\pm 3,84$ meter TAW. De bovenzijde van de onderliggende grachtstructuur werd aangesneden vanaf een diepte van $\pm 3,74$ meter + TAW.

Nergens op het terrein werd de onaangeroerde moederbodem aangesneden. De aanwezigheid van een grote grachtstructuur doet vermoeden dat deze tot een aanzienlijke diepte reikt en alle eventueel oudere aanwezige resten heeft vernield.

3. WAARDERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Op basis van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem kan het verwachtingspatroon dat tijdens de voorafgaandelijk uitgevoerde bureaustudie werd vooropgesteld bevestigd en bijgesteld worden. De bureaustudie gaf aan dat het projectgebied gesitueerd was op de plaats van de vroegere stadsomwalling van Dendermonde. Alhoewel niet kon worden achterhaald waar precies het projectgebied zich situeerde ten opzichte van deze omwalling en dus niet bepaald kon worden of er zich ook effectief resten van de stadsomwalling binnen het projectgebied bevonden en waaruit deze dan zouden bestaan, kon wel bepaald worden dat er met uitzondering van de binnen het projectgebied aanwezige en te slopen woning, geen ingrijpende bodemingrepen hadden voorgedaan die een grote negatieve impact hadden gehad op eventueel binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten. Op basis van de bureaustudie werd bepaald dat het projectgebied een hoog potentieel had op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed.

De prospectie met ingreep in de bodem bevestigde het feit dat de verstoringen aan het aanwezige erfgoed enkel veroorzaakt waren door de bouw en de recent uitgevoerde sloopwerken aan de vroegere woning en bevestigden tevens de aanwezigheid van

archeologische resten die met de aanwezigheid van de vroegere stadsomwalling in verband kunnen worden gebracht.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem kon een inschatting gemaakt worden van de aard, bewaringstoestand, ouderdom en positie van het aanwezige archeologische erfgoed. Hier zal getracht worden op basis van de resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem een inschatting te maken van het kennisvermeerderingspotentieel van het aanwezige archeologische erfgoed.

De aangetroffen archeologische resten konden aan verschillende fases worden toegeschreven. De jongste pakketten maakten deel uit van de 19de-eeuwse fase toen het projectgebied zich ter hoogte van bastion 5 bevond en bestonden uit verschillende lokaal opgebrachte pakketten versmeten moederbodemmateriaal. Gezien het feit dat een deel van het aanwezige wallichaam behorend tot bastion 5 alsook de hierop geconstrueerde gebouwen heden nog intact zijn, kan besloten worden dat de archeologische resten aanwezig binnen het projectgebied en tot deze fase behoren, een eerder laag potentieel op kennisvermeerdering bezitten. Een doorgedreven onderzoek van de heden bewaarde resten van bastion 5 zou namelijk een veel beter inzicht opleveren omtrent de opbouw van de omwalling in de 19de eeuw.

Onder de 19de-eeuwse pakketten konden nog enkele ophogings- en/of nivelleringslagen onderscheiden worden. Zij dekten duidelijk de oudere fases af en behoorden gezien de aanwezigheid van een scherpe aflijning allicht tot de periode waarin de vesten werden geslecht in opdracht van Jozef II. De onderzijde van deze pakketten bevond zich op een diepte van $\pm 4,60$ meter + TAW. Gezien het hier pakketten betreft die van elders werden aangevoerd en dienden om een grachtstructuur op te vullen en eventueel het terrein te nivelleren, hebben ze slechts een beperkt kennisvermeerderingspotentieel. Immers is niet duidelijk van waar de pakketten afkomstig zijn. Vermoedelijk werd een deel van de wallichamen gebruikt om de grachten te dempen, maar net zo goed kan van elders aarde zijn aangevoerd.

De oudst aangetroffen lagen konden op basis van hun aard, samenstelling, positie en datering worden toegeschreven aan de aanpassingen aan de stadsomwalling in opdracht van Alexander Farnèse. Allicht maken de lagen deel uit van een oost-west georiënteerde grachtstructuur die een ravelijn begrenste. Meer bepaald zou het kunnen gaan om de gracht die de zuidoostelijke zijde van de eerste ravelijn ten noorden van de Brusselse Poort begrenste. Het aangetroffen vondstenmateriaal suggereert dat de structuur ten vroegste op het einde van de 16de eeuw is ontstaan terwijl de afdekkende pakketten dateren uit de 18de eeuw. Gegevens omtrent de juiste positie, de diepte, omvang en het uitzicht van deze grachtstructuur konden tijdens de prospectie met ingreep in de bodem niet worden achterhaald omwille van de beperkte diepte

van de ingreep. Echter kan wel verondersteld worden dat de structuur allicht in alle richtingen en in de diepte doorliep over wellicht het grootste deel van het projectgebied. De grachtlagen werden aangesneden op een diepte vanaf $\pm 3,60$ meter + TAW.

Onderzoek van deze grachtstructuur zou ongetwijfeld belangrijke informatie kunnen opleveren omtrent de postmiddeleeuwse stadsomwalling van Dendermonde. Gezien de lange gebruiksfase kan een eventueel archeologisch onderzoek informatie opleveren omtrent onderhoud van stadsgrachten. Echter kan de structuur ook nog belangrijke info bevatten over de oprichting van zulke grootschalige grachtstructuren. Tevens kan in de vulling belangrijke info vervat zitten over het landschap in de nabije en iets ruimere omgeving tijdens de gebruikperiode. Voornamelijk pollen kunnen, gezien de verwachte goede bewaringstoestand van eventuele resten (nat, organisch en kleilig) een belangrijke bron van informatie zijn in verband met de aanwezige planten in de omgeving van het projectgebied en hieraan gekoppeld het landgebruik aan de stadsrand.

Verdere informatie ten gevolge van een archeologisch onderzoek heeft betrekking op het uitzicht van de omwalling en de grachten in deze periode. Alhoewel er vele stadsplannen beschikbaar zijn, is de precieze constructiewijze en opbouw (gebruikte materialen) van de omwalling niet gekend.

Tijdens de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem werden geen resten herkend die aan de laatmiddeleeuwse omwalling bestaande uit een dubbele ringgracht rondom de stad kunnen worden toegeschreven. Deze fase in het bestaan van de stadsomwalling gaat de 16de-eeuwse aanpassingen in opdracht van Alexander Farnèse vooraf. Op basis van cartografische bronnen kan de juiste positie van het projectgebied niet worden bepaald. Het projectgebied kan zich situeren tussen beide grachten, waar zich allicht een aarden wal bevond, of ter hoogte van de buitenste gracht. Indien dit laatste het geval is, zouden de archeologische resten bestaan uit een brede diepe gracht die min of meer parallel aan de huidige straat loopt en het projectgebied van noordoost naar zuidwest zou dwarsen. De aanwezigheid van de aangetroffen postmiddeleeuwse gracht zal ongetwijfeld een deel van deze oudere grachtstructuur hebben verstoord. Echter kan verwacht worden dat binnen het projectgebied nog resten van deze laatmiddeleeuwse gracht bewaard bleven op een dieper gelegen niveau. Net zoals bij de jongere gracht kan onderzoek van de laatmiddeleeuwse gracht informatie opleveren omtrent onderhoud van stadsgrachten. Echter kan de structuur ook nog belangrijke info bevatten over de oprichting van zulke grootschalige grachtstructuren. Tevens kan in de vulling belangrijke info vervat zitten over het landschap in de nabije en iets ruimere omgeving tijdens de gebruikperiode. Voornamelijk pollen kunnen, gezien de verwachte goede

bewaringstoestand van eventuele resten (nat, organisch en kleiig) een belangrijke bron van informatie zijn in verband met de aanwezige planten in de omgeving van het projectgebied en hieraan gekoppeld het landgebruik aan de stadsrand.

Samenvattend kan gesteld worden dat de tijdens de bureaustudie vooropgestelde verwachting naar de aanwezigheid van archeologische resten met een hoog potentieel tot kenniswinst binnen het projectgebied correct is. Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden zoals verwacht resten aangetroffen die in verband met de stadsomwalling kunnen worden gebracht. Tevens kon hun kennisvermeerderingspotentieel worden bepaald. Uit de resultaten blijkt dat het voornamelijk de oudere resten, te dateren in de periode late middeleeuwen tot 16de eeuw en de periode tussen late 16de en – late 18de eeuw, zijn die een hoog potentieel tot kenniswinst hebben. De sporen die met het slechten van de wallen op het einde van de 18de eeuw en met de 19de-eeuwse omwalling in verband staan, hebben een laag tot geen kennisvermeerderingspotentieel.

4. IMPACTBEPALING

Ten tijde van het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem was de 20ste-eeuwse bebouwing reeds gesloopt. Dit bleek de bovenste lagen lokaal te hebben verstoord zoals kon worden aangetoond in WP IV. De vroegere constructie had slechts een beperkte impact op het aanwezige archeologische erfgoed die hoofdzakelijk beperkt bleef tot de late 18de en 19de-eeuwse fase.

Op de plaats van de gesloopte woning zal een nieuwbouw verschijnen. Het nieuwe gebouw is een *split level* gebouw. De leefruimtes zijn voorzien op een half verdiep onder het bestaande maaiveld en een half verdiep boven het bestaande maaiveld. Het gelijkvloers wordt gelijk met het maaiveld gelegd. Niveau -0,5 zal 1,44 m lager gelegen zijn, waarbij de onderkant van de vloerplaat op -1,91 m zal liggen. Om de leefruimtes kwalitatief te houden, zijn deze verbonden met de tuin via hellingen. Aan de achterzijde van het gebouw zullen dan ook maaiveldwijzigingen doorgevoerd worden.

Ter hoogte van het geplande gebouw bedraagt de maximale verstoringsdiepte met andere woorden ± 2 meter ten opzichte van het bestaande maaiveld. Plaatselijk wordt een diepere verstoring verwacht ter hoogte van de voorziene liftput en de respectievelijke septische en regenwaterput. Deze zijn echter gering in oppervlakte.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem, waarbij sleuven werden gerealiseerd met een diepte van ± 2 meter ten opzichte van het bestaande maaiveld werden nergens resten

aangetroffen die konden worden toegeschreven aan de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Wel werden resten aangesneden die konden worden toegeschreven aan de laat 16de-eeuwse aanpassingen in opdracht van Alexander Farnèse. Echter werd van de 16de-eeuwse fase enkel de bovenzijde van de lagen aangesneden. De jongere 18de en 19de-eeuwse fases werden over het gehele terrein herkend en bevinden zich binnen de te verstoren diepte van ± 2 meter. Echter hebben deze resten een laag tot geen kennisvermeerderingspotentieel.

We kunnen dus besluiten dat de geplande werken een negatieve impact zullen hebben op de archeologische resten die tot stand kwamen ten gevolge van het slechten van de omwalling op het einde van de 18de eeuw en de resten die tot de 19de-eeuwse fase behoren. De archeologische resten behorend tot de laat 16de-eeuwse fase, en dus wel een hoog potentieel tot kennisvermeerdering hebben, worden enkel bovenaan en lokaal ter hoogte van de voorziene putten verstoord. Hun kennisvermeerderingspotentieel wordt door de geplande werkzaamheden niet bedreigd.

Op basis van de verkregen resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem en de impactbepaling van de geplande werkzaamheden kunnen we bepalen dat er geen bijkomende onderzoeken dienen te worden uitgevoerd voorafgaandelijk aan de werkzaamheden. De werken zullen slechts een beperkte impact hebben op de binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering. Bovendien wordt het kennisvermeerderingspotentieel van de aanwezige resten niet bedreigd door de geplande werkzaamheden. Het kennisvermeerderingspotentieel kan op een later tijdstip worden gerealiseerd. Bovendien zou bijkomend archeologisch onderzoek in het kader van de geplande werkzaamheden geen bijkomende informatie opleveren ten opzichte van de verkregen kennis tijdens de prospectie met ingreep in de bodem. Om het kennispotentieel van de aanwezige resten te kunnen realiseren zouden grote diepe profielen op verschillende plaatsen op het terrein dienen te worden gemaakt en dit is niet in verhouding tot de geplande verstoringen.

5. BEPALING VAN MAATREGELEN

In het kader van de geplande werkzaamheden dienen geen bijkomende maatregelen genomen te worden. Dit advies doet echter geen afbreuk aan de meldingsplicht, zoals vermeld in artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet.

Het projectgebied komt in aanmerking voor een opname op de CAI.